

OCHRANA OBYVATELSTVA V ČESKÉ REPUBLICE

(veřejná informace pro občany Jihomoravského kraje)

Vážení spoluobčané,

vzhledem k tomu, že problematika **ochrany obyvatelstva** je či byla velice často nesprávně interpretována, rozhodl se Hasičský záchranný sbor Jihomoravského kraje (dále „HZS kraje“) po dohodě se starosty řady obcí (měst, městských částí) poskytnout občanům Jihomoravského kraje následující ucelenější informaci.

1. Úvod

„Civilní obrana“ (později také „civilní ochrana“) byla v České republice až do r. 1990 koncipována především jako součást opatření k přípravě státu a společnosti k obraně před následky konfrontační války za použití zbraní hromadného ničení. Z tohoto důvodu se přistupovalo k problematice ochrany obyvatelstva z pohledu Ženevských úmluv z r. 1949 (jako reakce na hrůzy 2. světové války) a zejména článku 61 Dodatkového protokolu I k nim z r. 1977. Jeho obsah je ale výlučně orientován jen na ochranu obyvatelstva za válečného stavu. Ukončení studené války a minimalizování možnosti vzniku globální vojenské konfrontace ve středoevropském prostředí umožnilo změnit charakter připravovaných opatření k ochraně obyvatelstva i v rámci České republiky.

Na druhé straně je ale třeba vidět, že existují a nadále vznikají nové, často obtížně představitelné bezpečnostní hrozby a rizika. Hrozbu mohou představovat nedemokratické státy, různé nevládní skupiny a organizace, které nerespektují mezinárodní právo a pro které jsou válka, terorismus, násilí a potlačování základních lidských práv a svobod prostředkem prosazování jejich zájmů. Stálá pozornost musí být věnována možným rizikům provozních havárií a živelních pohrom, otázkám epidemií, ekologickým nebezpečím a jiným ohrožením.

Z uvedených hledisek bylo nezbytné přehodnotit tehdejší pojetí ochrany obyvatelstva. Současně je nutno konstatovat, že pro řešení opatření ochrany obyvatelstva nebylo v České republice vytvořeno právní prostředí až do doby přijetí zákona o integrovaném záchranném systému (č. 239/2000 Sb.), schválení usnesení vlády o koncepci ochrany obyvatelstva (č. 417/2002) a přijetí vyhlášky MV k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva (č. 380/2002 Sb.).

2. Úkoly občanů, orgánů obcí a podnikové sféry k ochraně obyvatelstva

2.1. Občan

Cílem opatření orgánů státu a orgánů územních samosprávných celků při přípravě na mimořádné události (živelní pohromy, průmyslové havárie, atd.) a jejich řešení je ochrana života, zdraví a majetku občanů. Bezprostřední pomoc poskytuje občanovi při jeho ochraně obec (město, městská část), zaměstnavatel a složky integrovaného záchranného systému (dále „IZS“).

Základním prvkem systému ochrany obyvatelstva je informovaný a připravený občan. K tomu zejména orgány obcí, dále zaměstnavatelé, orgány kraje a státní orgány (včetně HZS kraje) poskytují informace o možných ohroženích, plánovaných opatřeních a postupu při řešení následků mimořádných událostí. Tímto způsobem má možnost občan získat základní znalosti a dovednosti k sebeochraně a vzájemné pomoci:

- o způsobu chování po vyhlášení varovného signálu, telefonních číslech tísňového volání, místech poskytování nezbytných informací a o přípravě evakuačního zavazadla,
- o provedení improvizované ochrany ukrytím ve vhodných částech obytných domů, provozních a výrobních objektů a o provedení improvizované ochrany dýchacích cest, očí a povrchu těla,
- o opatřeních v případě povodní a úniku nebezpečných látek,
- o hygienických opatřeních v prostorech karantény, poskytování první předlékařské pomoci a o provedení částečné dekontaminace.

2.2. Obec

Orgány obce (starosta, primátor, obecní a městský úřad, magistrát a úřad městské části) při plnění svých úkolů ochrany veřejného zájmu a při výkonu státní správy v přenesené působnosti bezprostředně zajišťují úkoly ochrany obyvatelstva ve vztahu k občanům na území obce, popř. ve správním obvodu obce s rozšířenou působností. Sehrávají rozhodující úlohu při informování občanů, právnických a podnikajících fyzických osob na území obce o možných ohroženích, plánovaných opatřeních, postupu při řešení následků mimořádných událostí a při organizování pomoci.

Orgány obce zabezpečují úkoly stanovené havarijními plány a krizovým plánem kraje. Podílí se na provádění záchranných a likvidačních pracích, zabezpečují varování, evakuaci, ukrytí, organizují humanitární pomoc a nouzové přežití obyvatel obce (nouzové ubytování, zásobování pitnou vodou a stravování). Zvláštní pozornost věnují všem předškolním, školským, zdravotnickým, sociálním a obdobným zařízením nacházejícím se na území obce.

K plnění úkolů obcí v oblasti ochrany obyvatelstva využívají obce především jednotky sborů dobrovolných hasičů (dále „SDH“) obcí. Rovněž mohou být využívána i zařízení civilní ochrany (bez právní subjektivity), která jsou zřizována zejména u obcí, v nichž není jednotka SDH obce zřízena.

2.3. Právnické osoby a podnikající fyzické osoby

Právnické osoby a podnikající fyzické osoby (zaměstnavatelé) při zabezpečování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci plní opatření pro případ zdolávání mimořádných událostí. Bezprostředně zajišťují úkoly ochrany obyvatelstva ve vztahu ke svým zaměstnancům. Sehrávají rozhodující úlohu při informování o možných ohroženích, plánovaných opatřeních a postupu při řešení následků mimořádných událostí a při pomoci postiženým zaměstnancům.

U stanovených právnických osob a podnikajících fyzických osob jsou opatření ochrany obyvatelstva zapracována do vnitřních havarijních plánů (jsou-li provozovatelem zařízení nebo objektů, u nichž byla stanovena zóna havarijního plánování) a plánů krizové připravenosti (pokud jsou zahrnuty do krizového plánu kraje). Právnické osoby a podnikající fyzické osoby zahrnuté do havarijního plánu kraje nebo vnějšího havarijního plánu nebo krizového plánu kraje plní úkoly v souladu s právními předpisy a úkoly stanovené uvedenými plány. Právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, u které došlo k havárii (mimořádná událost v souvislosti s provozem technických zařízení a budov, jaderných energetických zařízení, při nakládání s nebezpečnými chemickými látkami a při jejich přepravě nebo při nakládání s nebezpečnými odpady) plní navíc další úkoly stanovené právními předpisy.

K plnění úkolů ochrany obyvatelstva mohou právnické osoby a podnikající fyzické osoby využívat své jednotky HZS podniků a SDH podniků, popř. zařízení civilní ochrany, pokud jsou jejich zřizovatelem. Tyto jednotky a zařízení se podílí především na zabezpečení evakuace (doprovod a péče o evakuované osoby), zabezpečení nouzového přežití, organizování humanitární pomoci, zjišťování a označování nebezpečných oblastí a provádění dekontaminace.

3. Informace, ukrytí a individuální ochrana

3.1. Předávání informací

Informování právnických a fyzických osob o charakteru možného ohrožení, připravovaných opatřeních a způsobu jejich provedení zabezpečuje obecní úřad (městský úřad, úřad městské části) a zaměstnavatel. K tomu využívají informace poskytnuté zejména HZS kraje.

Informování se uskutečňuje zejména hromadnými informačními prostředky, letáky a informačními brožurami, ukázkami činnosti IZS nebo besedami s obyvatelstvem. V rámci informování se sdělují zejména údaje o zdrojích rizik vzniku mimořádných událostí a s tím souvisejících preventivních opatřeních, činnosti a přípravě IZS na řešení mimořádných událostí, opatřeních ochrany obyvatelstva (zejména o varování, evakuaci, ukrytí, individuální ochraně a nouzovém přežití), sebeochraně a vzájemné pomoci a organizaci humanitární pomoci.

Tísňovou informací se obyvatelstvu sdělují údaje o bezprostředním nebezpečí vzniku nebo již nastalé mimořádné události a údaje o ochraně obyvatelstva. Tísňová informace je předávána bezodkladně po vyhlášení varovného signálu (kolísavý tón sirény po dobu 140 s). K poskytování tísňové informace se využívá sirén vybavených modulem pro vysílání hlasové informace a všech hromadných informačních prostředků, popř. dalších prostředků podle místních zvyklostí (obecní rozhlas, rozhlasový vůz, amplion, místní kabelová TV, atp.).

3.2. Kolektivní ochrana - ukrytí

Improvizované úkryty se budují k ochraně obyvatelstva v případě vyhlášení krizových stavů, a to nouzového stavu nebo stavu ohrožení státu a v době válečného stavu v místech, kde nelze k ochraně obyvatelstva využít stálých úkrytů.

Stálé úkryty slouží k ukrytí obyvatelstva a tvoří je trvalé ochranné prostory v podzemní části staveb nebo stavby samostatně stojící. Dělí se na stálé tlakově odolné úkryty, stálé tlakově neodolné úkryty a ochranné systémy podzemních dopravních staveb.

Stálé tlakově odolné úkryty lze využít k ochraně obyvatelstva proti účinkům zbraní hromadného ničení v případě „stavu ohrožení státu“ a „válečného stavu“.

Stálé tlakově neodolné úkryty lze využít k ochraně obyvatelstva proti účinkům světelného a tepelného záření, pronikavé radiaci, kontaminaci radioaktivním prachem a částečně proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení v případě „stavu ohrožení státu“ a „válečného stavu“.

Ochranné systémy podzemních dopravních staveb lze využít k ochraně obyvatelstva při stavu ohrožení státu, válečném stavu a při mimořádných událostech. Na území Jm kraje se nenachází.

Z výše uvedených skutečností a v souladu s právními předpisy je zřejmé, že:

- stálé úkryty (hovorově nazývané „úkryty CO“) jsou z hlediska jejich technického řešení, doby zphotovení a nerovnoměrného rozložení na území Jm kraje předurčeny pro tzv. „vojenská ohrožení“,
- využití stálých úkrytů při ostatních mimořádných událostech a ohroženích lze připustit pouze v případě, že jsou plně trvale provozuschopné (zajišťují provoz izolace), místně i časově dostupné a je pro ně připravena kvalifikovaná obsluha,
- k ukrytí osob při mimořádných událostech před kontaminací radioaktivním prachem, účinky pronikavé radiace a toxickými účinky nebezpečných látek budou využívány přirozené ochranné vlastnosti staveb a svépomocí prováděny úpravy proti pronikání těchto látek.

3.3. Individuální ochrana

K individuální ochraně obyvatelstva před účinky nebezpečných látek (škodlivin) při mimořádných událostech se využívají prostředky improvizované ochrany dýchacích cest, očí a povrchu těla. Jedná se o jednoduché pomůcky, které si občané připravují svépomocí z dostupných prostředků používaných v domácnosti či v zaměstnání a které omezeným způsobem nahrazují prostředky individuální ochrany (typizované, profesionální). Občané, jejichž bydliště nebo pracoviště se nachází v zóně havarijního plánování JE Dukovany, jsou zabezpečeni dvouvrstevnými ochrannými rouškami (OR 1) ve dvojitěm obložení.

Všechny prostředky individuální ochrany (nazývané také jako „speciální materiál CO“ nebo „masky CO“, atp.) budou do konce r. 2004 odsunuty ze všech uložišť (skladů obcí, právnických a podnikajících fyzických osob) na území Jm kraje – obdobně je řešeno v rámci celé České republiky. Tyto prostředky budou překontrolovány v Opravárenském závodě HZS ČR a bude provedeno jejich vytřídění.

V dalším období se předpokládá výdej prostředků individuální ochrany (tvoří je dětské ochranné vaky, dětské ochranné kazajky, dětské ochranné masky, ochranné masky pro dospělé) z centrálních skladů při „stavu ohrožení státu“ a „válečném stavu“ pro vybrané kategorie osob, a to:

- děti a mládež do 18 let věku, respektive do ukončení středoškolského vzdělání v souvislém denním studiu (předškolní a školská zařízení, neumístěné děti) a pro jejich doprovod,

- občany umístěné ve zdravotnických, sociálních a obdobných zařízeních (podle projektované lůžkové kapacity) a pro jejich doprovod včetně personálu zařízení.

V této souvislosti je třeba připomenout, že stávající prostředky individuální ochrany:

- jsou výhradně určeny k ochraně před účinky radioaktivních, biologických a bojových otravných látek,
- jejich ochranné vlastnosti nezabezpečují ochranu před účinky široké škály stovek nebezpečných látek, které se v rámci ČR vyrábějí, skladují či přepravují,
- jejich okamžité použití k ochraně obyvatelstva při bezprostředním nebezpečí (nevojenském ohrožení) včetně možných teroristických útoků je proto nereálné.

Ostatní občané si mohou zakoupit prostředky individuální ochrany ve specializovaných prodejnách (při realizaci se doporučuje zároveň zakoupit i „universální filtr“).

4. Hasičský záchranný sbor Jm kraje

Právní předpisy, kromě tradičních úkolů, ukládají HZS kraje řadu dalších úkolů nebo jej zmocňují k plnění úkolů za orgány kraje a obecní úřady obcí s rozšířenou působností, zejména pro zabezpečení záchranných a likvidačních prací.

Za tím účelem HZS kraje:

- pravidelně organizuje ukázky své činnosti a průběžně organizuje součinnostní, prověřovací a taktická cvičení složek IZS, popř. koordinujících orgánů,
- v roce 2002 předal obcím „Výpis z havarijního plánu okresu“, metodickou pomůcku „Plán činnosti orgánů obce při vzniku mimořádné události“, příručky „Pro případ ohrožení“ a „Sebeochrana obyvatelstva“; v roce 2003 ještě předá obcím s rozšířenou působností „Výpis z havarijního plánu kraje“ k zabezpečení opatření ve správním obvodu,
- k 1. lednu 2003 určil všechny obce s rozšířenou působností k povinnosti rozpracovat vybrané úkoly krizového plánu kraje na podmínky správního obvodu,
- v roce 2003 prozatím provedl proškolení všech starostů obcí v jedno, dvou a třídním cyklu (každý obdržel pomůcku „Soubor prezentací a přednášek“ a další pomůcky) a výběrově i některé zaměstnance obecních úřadů a složek IZS (celkem cca 600 osob),
- v letech 2000 až 2002 provedl proškolení cca 760 osob – zaměstnanců právnických a podnikajících fyzických osob,
- pro kontinuitu v zabezpečování opatření ve vymezených oblastech a pro bezproblémovou spolupráci od 1.1.2003 stanovil všem obcím svoji kontaktní osobu,
- v roce 2002 předal každé základní i střední škole příručku „Pro případ ohrožení“ a „Sebeochrana obyvatelstva“, videokazetu s filmy „Ochrana člověka při mimořádné události, Havárie s únikem nebezpečných látek, Povodně a ochrana člověka a Než přijede záchranka“; v roce 2003 navíc metodickou příručku pro učitele základních a středních škol k výuce stanovených témat (dle opatření MŠMT),
- do konce r. 2001 provedl přípravu pedagogů (cca 640 osob) a od září 2003 provede jejich opětovné proškolení (spolupráce s Krajským pedagogickým centrem).

Bližší informace občanům Jihomoravského kraje vždy poskytuje příslušný **obecní úřad** (městský úřad, magistrát a úřad městské části), zaměstnancům v pracovním a obdobném poměru zaměstnavatel, dále pak i příslušné územní pracoviště HZS kraje (kontakty jsou k dispozici na příslušném obecním úřadu).

Podrobnější informace je možné rovněž získat na adrese www.mvcr.cz/hasici/obcan (MV-generální ředitelství HZS ČR) a adrese www.firebrno.cz v „informacích“ (Hasičský záchranný sbor Jihomoravského kraje).